

регляду й удосконалення показників ефективності функціонування вітчизняної рекреаційної сфери. Одними з можливих критеріїв розвитку рекреаційної сфери є досягнення чинних нормативів тривалості перебування рекреантів у санаторно-курортних закладах та кадрового забезпечення останніх. Оцінка можливостей досягнення відповідно розрахованих кількісних прогнозних показників розвитку рекреаційної сфери регіонів на середньо- та довгострокову перспективу є предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Руденко В. Природо-ресурсний потенціал природних регіонів України / Руденко В. П., Вацеба В. Я., Соловей Т. В. – Чернівці : Рута, 2001. – 268 с.
2. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні. Статистичний бюлетень / Державний комітет статистики України. – Київ : Держкомстат України, 2011. – 91 с.
3. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Державний комітет статистики України. – Київ: ТОВ «Август Трейд», 2012. – С. 485.
4. Галушкіна Т. Механізм реформування територіальної екологічної політики (на прикладі курортно-оздоровчих територій) / Галушкіна Т. П., Новосельська Л. І., Сударкіна О. О. // Экономические инновации. – 2005. – Вип. 22. – С. 196-203.
5. Снігова О. Розвиток рекреаційного потенціалу України: оцінка умов та перспектив / Снігова О. Ю. // Економіка промисловості. — 2009. — № 4. — С. 184-192.
6. Національна доповідь «Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна – 2010» / Міністерство економіки України. – Київ : Мінекономіки України, 2010. – С. 89-97.
7. International Recommendations for Tourism Statistics 2008. ST/ESA/STAT/SER.M/83/Rev.1. – New York: United Nations, 2010. – 145 p.
8. Guidebook on Indicators of Sustainable Development for Tourist Destination. UN World Tourism Organization. – Madrid : UNWTO, 2004. – P. 55-240.

Рецензент – д.е.н. Остафійчук Я.В.

УДК 336.777

ІЗ ПРАКТИКИ ВЕКСЕЛЬНОГО ОБІГУ В ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Лях М.С., к.е.н, доцент; Капаєва Л.М., к.е.н, доцент

Полтавська державна аграрна академія

Досліджено практику використання векселів у господарській діяльності українських підприємств, бюджетних установ, а також у розрахунках з бюджетом. Автори, спираючись на власний досвід, розглядають основні аспекти примінення векселів у погашенні недоїмки по платежах до бюджету та фінансуванні видатків місцевих бюджетів. Практика вексельних розрахунків, які мали місце в окремих регіонах України в 1998-2000 роках, дає підстави стверджувати, що при беззаперечному дотриманні діючих законодавчих актів, фінансовій дисципліні всіх учасників вексельного обігу, високому професіоналізмі виконавців розрахунків, вексель може бути високоефективним розрахунковим інструментом, який надасть можливість підвищити результативність розрахунків в умовах тимчасового дефіциту обігових коштів у окремих учасників розрахункових процесів. Обґрунтовано теоретичні аспекти, визначено основні проблеми вексельного обігу та можливість ефективного використання векселів у сучасних умовах.

Studied the practice of the use of promissory notes in the economic activity of Ukrainian enterprises, budgetary institutions, as well as in settlements with the budget. The authors draw on their own experience, consider the basic aspects of the use of promissory notes repayment of arrears on payments in the budget and financing of the expenditures of local budgets. The

practice of promissory notes settlements, which took place in some regions of Ukraine in 1998-2000, gives grounds to assert that, in implicit obedience to abide by the applicable legislative acts, the financial discipline of all participants of bill circulation, high professionalism of performers calculations, the bill can be highly effective settlement instrument that will improve the effectiveness of calculations in the conditions of the temporary deficit of current assets of individual participants in the settlement process. Theoretical aspects identified key problems of the bill circulation and efficient use of promissory notes in modern conditions.

Постановка проблеми. Відносно використання векселів у розрахунковому обороті коштів суб'єктів господарювання можна знайти різні судження та пропозиції. Особливо гостро дискусії ведуться в зв'язку з вступом в силу Закону України № 5519-VI від 6.12.2012 року, яким вносяться суттєві зміни в діюче законодавство відносно введення акцизу на операції з цінними паперами та повернення фінансових векселів на фінансовий ринок країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних публікаціях питанням використання векселів у господарському обороті приділяється увага таких економістів, як: А. Аваков, Ю. Лисенков, В. Ляшко, В. Пинзеник, О. Охріменко, А. Карелін, О. Савченко, В. Клименко та інші, але окремі теоретичні та практичні аспекти цієї проблеми потребують ґрунтованого опрацювання.

Постановка завдання. Уточнити сутність та необхідність використання векселів у господарських розрахунках та фінансових операціях в умовах кризи неплатежів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність та ефективність примінення векселів у господарському обороті в умовах нашої країни автори мають наміри спираючись на досвід та практику вексельних розрахунків, що мали місце на території Полтавщини в умовах фінансової кризи 1998-2000 років.

Практика використання векселів у господарських розрахунках у Полтавській області ґрунтувалася на досвіді окремих «регіональних» вексельних програм, зокрема, Харківської області, які виникли в умовах наростання кризи неплатежів у зв'язку з нестачею обігових коштів у господарюючих суб'єктів [1].

На початку 1998 року в Полтавській області розрахунки платників податків з бюджетом та фінансування окремих видатків з місцевого бюджету здійснювалися шляхом простого взаємозаліку. Постановою Кабінету Міністрів України № 426 від 2 квітня 1998 року [4] подібні взаємозаліки були відмінені.

В практику проведення розрахунків були введені векселі. При цьому розрахунки здійснювалися наступним чином. Обласне фінансове управління визначало перелік недоїмщиків бюджету, заборгованість яких необхідно було погасити в поточному місяці, та розміри цих платежів. Під сформовану суму доходів «набиралися» відповідно видатки бюджету. Наступним кроком було побудова безрозривного ланцюга розрахунків, який би забезпечував проходження векселів по повному колу платежів. Якщо такий ланцюжок недоїмнику вдавалося побудувати, він отримував право емітувати вексель на суму своєї недоїмки по платежах до бюджету, Облфінуправління, в свою чергу, фінансувало видатки бюджету. Здійснивши кілька платежів, вексель повертався до емітента-недоїмщика. Заключним етапом у проведенні розрахунків було підписання протоколів взаємозаліку.

Проте, ці розрахунки, на нашу думку, можна лише умовно назвати вексельними. Основна причина була в обмеженому обігу векселів, з допомогою яких здійснювалося погашення недоїмки по платежах в бюджет та фінансуванні окремих видатків статей бюджету, зокрема, платежів бюджетних установ за енергоносії. Погашення заборгованості по платежах до бюджету та фінансуванні видатків відбувалося шляхом простого взаємозаліку з одночасною передачею векселів. Характерно, що навіть документи, які при цьому підписувалися, зокрема, протокол проведення розрахунків, були старої форми, що використовувалися при проведенні взаємозаліків.

Зростання сум несплачених податків, неможливість, в зв'язку з цим, профінансувати основні статті бюджетних витрат та загальне збільшення обсягів неплатежів між господарюючими суб'єктами поставили задачу перед фінансистами та банкірами – забезпечити своєчасне проходження цих розрахунків.

В середині 1998 року за ініціативою Облфінуправління Полтавської обласної держадміністрації та Полтавського головного регіонального управління КБ «Приватбанк» було створено робочу групу по вивченню досвіду використання векселів у проведенні господарських розрахунків у Харківській області та впровадженні подібної практики на місці. Результатом роботи вказаної групи було створення Вексельного комітету при обласній державній адміністрації та Вексельної площадки, яка функціонувала на базі ПГРУ КБ «Приватбанк». Розпорядженням голови облдержадміністрації було обумовлено основні принципи взаємодії вказаних формувань.

Більш конкретно ці умови між основними учасниками вексельних розрахунків були визначені в договорі, який узгодили енергопостачальницькі та комунальні підприємства, а також податкова адміністрація, облфінуправління та уповноважений банк. Обумовлено це було необхідністю дотримування контрагентами визначених умов руху векселів, що не виходили за рамки діючого на той час законодавства України. Ці умови, в основному, були направлені на збереження інтересів усіх учасників вексельних розрахунків, якими виступали податкова адміністрація та облфінуправління, розпорядники місцевих бюджетів, господарюючі суб'єкти та банківські установи.

Наслідком підписанням вказаної угоди було визначення основних юридичних осіб, участь яких у майбутніх вексельних розрахунках була явно необхідна. В цей перелік ввійшли такі підприємства та установи, як: ДП «Полтаватрансгаз», КВП «Полтававодоканал», ВО «Полтаватеплоенерго», ДП ГПУ «Полтавагазвидобування», ДАЕК «Полтаваобленерго» та інші.

Всі ці підприємства, як правило, мали недоїмку по платежах в бюджет та одночасно бюджет мав заборгованість перед ними.

В угоді, яка підписувалася учасниками майбутніх вексельних розрахунків, були окреслено основні умови руху векселів. Було визначено, що векселі без дисконту приймаються в розрахунках по податку на прибуток, податку на землю, платежах Облавтодору. Крім того, без дисконту векселі передавалися в погашення заборгованості підприємств та установ за теплову та електричну енергію, за спожитий газ, за воду та каналізацію.

Результати вивчення стану розрахунків та основних причин виникнення заборгованостей бюджетних установ дали можливість визначити найбільш вірогідних емітентів векселів. Ними були газо- та теплопостачальницькі підприємства, що діяли в області.

Щомісячно спеціалістами уповноваженого банку та облфінуправління вивчався стан взаємозаборгованості учасників, які подали на Вексельну площадку інформацію про розрахунки. Визначалися основні напрямки взаємних зобов'язань, які мали бути погашені в поточному місяці. На основі цих опрацювань готувалися пропозиції проведення вексельних розрахунків, що оформлялися у вигляді відповідних схем руху векселів.

Банк, що був визначений як уповноважений по проведенню розрахунків а також зберігачем векселів, що перебували в обороті, став виконувачем і технічної сторони здійснення вексельного обігу. На нього було покладено завдання побудувати таку систему збору та обробки інформації, яка б забезпечувала вільний доступ до розрахунків всіх підприємств та установ області, які мають заборгованість по розрахунках з бюджетом або отримують фінансування окремих видатків бюджету.

Крім того, банк мав забезпечити прозорість та доступність розрахунків, унеможливлення несанкціонованого примінення векселів або зловживання випущеними в рамках вексельної програми векселів.

З цією метою всі бажаючим приймати участь в розрахунках з приміненням векселів було рекомендовано заключити з банком угоду про довірче управління та збереження векселів. Це дало змогу Вексельному комітету відслідковувати рух векселів, а спеціалістам банку, які одночасно були і виконавчими спеціалістами «вексельної площадки» повніше використовувати можливості випущених цінних паперів.

Векселі зберігалися в касі ПГРУ КБ «Приватбанк». Всі дії з вексями банк виконував за розпорядженням клієнтів, які були власниками векселів. На спеціалістів банку було покладено документальне оформлення вексельних розрахунків, виготовлення (оформлення) векселів, консультації учасників та інше.

Для забезпечення оперативності в обробці матеріалів, що надходили в рамках вексельної програми, та прозорості руху векселів спеціалістами банку була розроблена комп'ютерна програма супроводу розрахунків. Ця програма давала можливість сформулювати основні схеми розрахунків, технічного оформлення векселів та супровідних документів. Крім того, вона надавала можливість відслідковувати рух конкретного векселя з початку його випуску і до погашення.

Подібні можливості, крім значного полегшення функції контролю, суттєво спрощували проведення вексельних розрахунків в інтересах бюджетних установ області.

В узагальненому вигляді процес здійснення розрахунків можна подати так:

- фінансові органи визначають реєстр видатків бюджету, який необхідно було виконати в даному місяці;
- податкові органи, в свою чергу, визначали розміри недоїмок за платежами до бюджету конкретних платників податків, які необхідно було погасити в конкретному місяці;

- уповноважений банк на підставі поданої інформації готував схему проведення розрахунків, забезпечуючи максимальну пріоритетність погашення сум недоїмок по платежах до бюджету платників податків та фінансування видатків розпорядників бюджетних асигнувань. Конкретно по кожній схемі розрахунків, визначався емітент векселів, який отримував можливість за допомогою векселя, як додаткового платіжного засобу, розрахуватися з бюджетом по податкових платежах, а також зі своїми кредиторами;

- підготовлені схеми руху векселів погоджувалися на засіданні вексельного комітету і приймалися всіма учасниками розрахунків до виконання;

- учасники розрахунків підписували акти передачі векселів на вексельній площадці (в уповноваженому банку). При цьому, векселі не покидали банк, перебуваючи на збереженні в сховищі банку.

Слід відмітити, що в особливих випадках, при необхідності здійснення розрахунків, які виходили за межі учасників розрахунків, за погодженням із вексельним комітетом конкретний учасник (векселетримач) міг отримати векселі «на руки» для проведення окремих розрахунків за межами загальної вексельної схеми.

Таким чином, акти передачі векселів слугували основним документом, що засвідчував здійснення платежів. Для бюджетних установ до актів передачі векселів необхідно було додати документи, що свідчили б про виконання профінансованих робіт та послуг, або про отримання матеріальних цінностей.

Кредитори емітента могли використовувати отримані векселі для розрахунків зі своїми кредиторами або з бюджетом за своїми податковими платежами.

Фінансові органи, а точніше, бюджет розраховувався зі своїми дебіторами, що мали господарські відносини з учасниками вексельного обігу.

Таким чином, основним у здійснюваних розрахунках було погашення податкових заборгованостей платників податків та фінансування видатків розпорядників бюджетних коштів. Векселі забезпечували задоволення інтересів бюджету – виконувалася дохідна та видаткова частини бюджету, що виражалось у вексельній схемі як «емітенти векселів – фінансові органи – бюджетні установи».

В подальшому векселі могли здійснювати, так звані, самостійні обороти, які фінансові органи уже не цікавили. Векселетримачі передавали отримані від бюджетних установ векселі в погашення боргів перед своїми кредиторами. Частина векселів «зависала» на якийсь час на балансі підприємств і організацій, які отримали їх в оплату за надані роботи та матеріали розпорядникам бюджету. Такі векселі могли чекати часу, коли у їх тримача виникне заборгованість за комунальні послуги та платежах до бюджету. Господарюючим суб'єктам, які не бажали довгий час тримати на балансі отримані векселі, потрібно було шукати серед своїх партнерів по бізнесу підприємство, яке могло б взяти в оплату за послуги або матеріальні цінності вексель. Такі пошуки, при необхідності, могли здійснювати з допомогою уповноваженого банку, спеціалісти якого надавали консультацію та допомагали у підготовці схеми проведення розрахунків з використанням векселів.

Слід відмітити, що векселі, випущені в обіг в рамках, так званої, облас-

ної вексельної програми, за межами цієї програми, могли використовуватися в обороті уже з визначеним дисконтом. Ці векселі могли бути заставою при кредитуванні господарюючих суб'єктів, обліковувалися комерційними банками та слугували засобами розрахунків за виконані роботи та матеріальні цінності в самостійному обігу. В основному, ці векселі перебували на збереженні в уповноваженому банку, їх рух здійснювався шляхом підписання актів передачі. В окремих випадках, за заявою векселетримача при виникненні необхідності в самостійному проведенні фінансової операції з векселем, він міг бути переданий за відповідною заявою в касу бенефіціару.

Таким чином, практика показала, що побудована в області система розрахунків з бюджетом з використанням векселів забезпечила на той час ефективне погашення недоїмки по платежах до бюджету та фінансування видатків місцевого бюджету. Кожного місяця такі платежі здійснювалися на кілька сотень мільйонів гривень.

Практика проведення вексельних розрахунків у Полтавській області ще раз підтвердила нашу думку та досвід фінансистів [1, с.107], що при достатній увазі зі сторони місцевих органів влади, виваженому підході податкових та фінансових органів, кваліфікованій роботі працівників банківських установ та фінансово-облікових працівників господарюючих суб'єктів та розпорядників бюджетних коштів вексель, як розрахунковий інструмент, може працювати дуже ефективно.

Висновки. На нашу думку, на даний момент в Україні сформовано комплекс законодавчих актів щодо використання векселів у господарському обороті підприємств та установ.

Вище розглянуті основні аспекти використання векселів у розрахунках з бюджетом та між суб'єктами господарювання дають підстави стверджувати, що при строгому дотриманні нормативних актів, фінансовій дисципліні всіх учасників вексельного обігу, високому професіоналізмі виконавців розрахунків, вексель може бути високоефективним розрахунковим інструментом, що дасть можливість підвищити результативність розрахунків в умовах тимчасової нестачі обігових коштів у окремих учасників розрахункових процесів. Ці питання особливо актуальні в умовах введення у господарський обіг фінансових та казначейських векселів.

Список використаних джерел:

1. Вексельное обращение / А.Б. Аваков, Г.И. Гаевой, В.А. Бешанов и др. – Харьков: Фолио, 2000. – 382 с.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення процедури стосовно фінансових векселів» Проект. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JG27100 V.html.
3. Закон України «Про обіг векселів в Україні» Із змінами і доповненнями від 5 квітня 2001 року. [Електронний ресурс] Режим доступу: N 2374-III http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T012374.html.
4. Постанова Кабінету Міністрів України № 426 від 2 квітня 1998 року Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 2 квітня 1998 р. N 420 [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/965-98-%D0%BF>.

Рецензент – к.е.н., професор Аранчій В.І.